

Çalışan sermaye modelinde sunulduğu biçimiyle henüz sermayeleşmemiş çalışma, sermayenin en kolay yayılıp sermayeleştirebileceklerindedir: İlk krizle birlikte ücretle çalışan dara düşer ve önündeki bir dönemi bile kendi parasıyla finanse edemez duruma gelir. Çalışmanın henüz sermayeleşmediği fantastik tahayyüller bir yana bırakılsa bile, üretim eşitliği değişmeyip hala $\dot{U}+kS=H$ olarak kalacaktır. Ancak eşitlikteki sermaye $S=A$ değil $S=\dot{U}+A$ olacaktır. Sermayenin iki bileşeninden ilki olan $\dot{U}$ 'ye Eleştiri'de değişken sermaye, ikincisi olan A 'yaysa sabit sermaye denmektedir. Sonuçları bakımından örtüşmekle birlikte sermayenin bu iki bileşenine Eleştiri'de sunulan gerekçelerden farklı gerekçelerle aynı adlar verilebilir. Değerin doğal olarak insanın verili bulunduğu özü olarak kullanım değeri eleştirilip, kullanım değerinin ahlakîliği görüldüğünde ve yine doğal olarak insanın verili bulunduğu «çalışmasıyla ortaya çıkanın kendi ürünü» olduğu düşünülürse eleştirilip, neyin ürün olduğunun ve ürünün kimin olduğunun meşruiyetinin ahlakîliği görüldüğünde, hep doğal koşullarla verili değerlerinde kalacaklarından dolayı araçların sabit sermaye olarak ve çalışmanın ücret olarak kendi değerinin üstünde değer ürettiği için değişken sermaye olarak adlandırılmasının uygun olacağı düşüncesinin tutamakları ortadan kalmış olacaktır.

Araçlar ile çalışma arasındaki ilk göze çarpan fark araçların mekansallığı, çalışmanın ise zamansallığıdır. Bir kişi beş günde yapacağı işi, başka dört kişiyi çalıştırarak bir günde bitirebilir. Bu durumda diğer dört kişinin o günkü çalışmalarıyla işi yapana dört gün kazandırmış oldukları, zamanın, yani dört günün birilerinden başka birilerine aktarıldığı düşünülebilir. Böylece çalışma değiş tokuş yapılabilir zaman olarak belirir, zamansaldır. Çalışmanın kendisi mekanda görülmezken, araçlar mekanda bulunandır, mekanda yer değiştirerek elden ele geçer. Araçların miktarı insan çoğaldıkça çoğalmaz, azaldıkça azalmaz. Halbuki el değiştirebilir zaman olarak çalışma insan çoğaldıkça çoğalır, azaldıkça azalır. Çalışma-zaman ve araç-mekan biçimindeki farklılaşma hoşdur, ama zaman ve mekânın ayrışabileceği hoş hayaline dayanmaktadır. Çalışma köleleştirmeye her çalışmada buyruk altına giren çalışan olarak düşünülerek mekansallaştırılabileceği gibi, aracın hizmetleri olarak düşünülerek zamanlaştırılmaları da mümkündür.

Çalışma olmadan bir fabrikanın değeri nedir ki? Hurda değeri. Çalışma artmadıkça araçlar

artıyorsa da kâr sifira, araçların değeri hurda değerine doğru dört nala yakınsar. Sanki, araçların değeri hurda değerinde sabit gibiymiş de ondan uzaklaştığında yeniden ona doğru çekiliyormuş gibidir. Peki bu merkezci kuvvete karşı beliren merkezkaç kuvveti ne olabilir? Çalışma.

Çalışan köle olsaydı, buyruk altında olduğu zamanının yanı sıra ömrüne dağınık olarak serpiştirilmiş beylikleri olmasaydı, bir araca dönüşecekti. Bu durumda da aracın hurda değeri benzer değerinin gerileyeceği taban, çalışma olarak yeniden üretimi için gerekli olan harcamayla belirlenecekti. Ancak araçlaşmasıyla birlikte merkezkaç kuvvetine benzeme niteliği de ortadan kalkacak, merkezci kuvvetin etkisiyle, bir yandan kendi değerinin tabana, diğer yandan tüm araçların değerinin hurda değerine yakınsamasına yol açarak kârların sifira doğru gerilemesine neden olacaktı.

Las Vegas'ta bir hafta sonu geçiren bir çalışan, bu hafta sonunun bir yıllık çalışmaya değdiğini düşündüğünde 2 günü 363 güne eşitlemektedir, beyliği köleliğine değer biçmektedir. Artık doğal olarak aynı süreler olan zamanlar farklılaşmakta, nitelik olarak farklı zamanlar insanlar çoğalmadan, doğal ömürler değişmeden, insanın zamanını artırabilmesine olanak sağlamaktadır. Ancak Las Vegas'ta 2 günü sağlayan başka çalışanların 363 günlük çalışması değildir. Uğuruna çalışılmaya hazır olunan için gerekli olan çalışma süresi daha kısadır. Hazır olunan ile gerekli arasındaki, fakr-u zaruretle ya da şatafatla ya da rasyonalizasyonla fark edilmemesi sağlanan fark kârın kaynaklığını yapmaktadır. Ömrünün dağılmış tane tane küçük kısımlarında da olsa beyliğini yitirmemiş çalışan köleden ve araçtan farklı olarak kârın sifira doğru yuvalanmasına karşı bir merkez kaç kuvveti gibi çalışmaktadır. Sermayenin iki bileşeninden sabit sermaye kâr oranını sifira doğru düşürerek artarken, değişken sermayedeki artış bu sifira gidişata karşı oluşmaktadır. Köleşmeyle değişken sermayenin durgunlaşması genelde sermayeyi daraltır. Bundan dolaydır ki, sermayeyi sermaye yapan değişimin, değer artışının en dayanıklı sağlayıcısı olan ücretlere yapılmış yatırım, araçlara yapılandırılarak farklı olarak değişken sermaye olarak nitelenebilir.

Daraltıcı Sabit Sermaye, Ferahlatıcı Değişken Sermaye

Türkali Mah., Beşiktaş, Kasım 2004